

živina celó topa postati more. Če se rožni nastavek še saj malce drži, zamore še zarasti se, če pa je popolnoma odlomljen, prične rana gnojiti se. V tem slučaju se v rano položi prediva namočenega v kisu ali tudi v raztoplini galuna ter se večkrat posebno poleti spira z vodo, v kateri se je kaj grenkega skuhalo, na pr. vrbove skorije ali hrastovih šišek.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

31.

Vrtovi italijanski, francoski in angleški.

(Konec.)

H koncu 18. stoletja nastal je na Francoskem nov duševen prevrat. Zatirani narod se je začel upirati gospodi, ki ga je hotela vpogniti v robski jarem. To gospodstvo je trlo ne samo duha človeškega, nego se je lotilo tudi prirode, ne dopuščajoč niti samemu drevesu, da sme rasti po svoji volji. Narod se je temu uprl, in ta odpor je prešel na vse veje umetnosti. Povsodi se je sedaj delalo na to, da se stvarjajo take naravne in jednostavne oblike, s kakoršnjimi se je stari vek odlikoval. Tako je nastal nov slog, slog propadajoče renesance (Zopfstiel). In v tem času, kedar so ljudje tako rekoč prvi pot sprevideli, da so bregovi in dolovi v svoji naravni lepoti zares dražestni, sedaj ko se je začel meščanski svet vsipati na potovanje, da se naužije čiste in nepokvarjene prirode, postali so roccoco-vrtovi svetu odurni. Čarobni sijaj teh vrtov postal jim je zopern, ker so v njem videli zgolj vpliv pomehkuženega in pokvarjenega plemstva in dvora. Dreves niso odslej več prirezovali, nego so jih pustili rasti, kakor jim drago. Ostriženo grmovje so pustili, da se je obrastlo, zginili so ravni drevoredi in umetno prikrojeni cvetnjaki. Mesto ravnih vodotočev in mramornih korit z vodopadi in vodometi previjal se je po vrtu potok. Po teh novih naravnih vrtovih iz te dobe vlekli so se popolnoma nepravilno zaviti potje, po katerih se je prišlo tu do džamije ali grškega tempeljčka, tam do osamljenega letnega dvorca ali z mahovino poraščene kolibe. Drevje po teh vrtovih je bilo nepravilno razpostavljeno, kakor v šumi, ali pa se je skupljalo v nježne gaje, in krošnje so se mu povsodi slobodno razvijale na vse strani, ker jih ni več uravnavala človeška roka. Ta naravna lepota je mnogo pridobila tudi s tem, da so na vrtove začeli saditi in sejati razno uresno dresje s tujih krajev, vzlasti severnoameriško. Bile so to prave akcije in gledičje, ameriški hrasti in tulipanovci, ter razno iglasto drevje. V tem slogu je postal perivoj Ermeneville pri Parizu, na katerem je Rousseau preživel poslednje dni svojega življenja, potem mali Trianon pri Versailles-u, kamor je najraje zahajala nesrečna Marija Antoinetta.

V 19. stoletju so se začeli naravni francoski vrtovi znamenito preobrazovati. Nehali so sedaj po vrtovih graditi one neukusne kolibe, letne dvorce in tempeljčke, s kakoršnjimi so bili prenapolnjeni francoski vrtovi koncem 18. stoletja. A ono tožno jednoličnost, ki je do tedaj po vrtovih vladala, odstranili so s tem, da so uveli na vrtove vesele zelene tratine in pisane cvetnjake. In tako so sedaj vrtovi mnogo bolje in ukusneje oponašali prirodo, kakor popreje. V tej novi moderni obliki nahajamo vrtove po vseh večjih mestih evropskih.

Naši noveji moderni vrtovi spajajo več slogov v eno celoto. Dela se ž njimi prav tako, kakor delajo graditelji po mestih, ki zidajo hiše nekaj po tem, nekaj po unem slogu. Dvorišča se drži navadno vrt v lahki

in veseli obliki renesance, dalje od dvorišča se vse bolje oponaša narava po novem pročiščenem slogu francoskem. Tudi v tem so moderni pariški vrtovi pravim uzorom, kakoršni so na primer Bois de Boulogne in Buttes Chaumont. Pariški vrtovi se odlikujejo z izredno čistostjo in osobitim ukusom, s katerim se vrste boje in pojedine skupine. Najlepši ures teh vrtov so nježne zelene tratine, katerih ne obrobajo več s pušpanom, ampak z železnimi loki in širokim pasom pisanega cvetja. Po tratinah so navadno lepo razvrsteni okrogli ali zaočkroženi cvetnjaki s pelargonijami, fuksami, begonijami in drugim rastlinjem pisanega perja. Kjer italijanski ukus oponašajo, tam sredi tratine stojé mramorni ali bronasti kipi, ali pa ogromni vrči, omotani z ovijalkami, in iz teh vrčev gledajo ali visé cele kite prekrasnega cvetja. Oponašajoč naravo napravljajo Francozi brežičke, pečine, jarke in jezera, in vse to z umetniško dovršenostjo. Tudi na Nemškem urejajo take okolične slike, pa tako neukusno, da se mora človek smijati, kar sami Nemci priznavajo. Po pariških vrtovih je izvedeno vse tako, kakor da človek gleda golo, čisto naravo, kakor da tu ni človek posegel z roko vmes. Vsaka najmanjša stvarica pokazuje, da so ti vrtnarji pravi umetniki, in da so se svoje umetnosti v prirodi učili. V zapadni Evropi vzdignilo se je vrtnarstvo še tudi z mnogimi rastlinskimi doseljenci, kateri v sredni in izhodni Evropi ne morejo vspevati. Marsikatero slikovito iglasto drevo, ali pa vedno zeleno pernato drevje z Japana in Kalifornije lahko prestane zimo po vsej zahodni Evropi. Imamo pa tudi palm, bambusov, banan in mnogih drugih tropskih rastlin, ki tudi morejo vspevati, in zato se je mnogim zljubilo narediti tropskih vrtov in gajev. Kedar na primer človek stopi v park Monceaux v Parizu, ali v Batterseepark v Londonu, ondaj se mu zdi, kakor da ga je nekdo prenesel v tropske kraje.

Predno sklenemo spis o razvoju vrtnarstva, moramo se še povrniti na Angleško, kjer se je vrtnarstvo v posebni obliki razvilo. Kedar so se v 17. stoletju na Angleškem vse umetnosti začele bujno razvijati, preotela je mahoma renesanca, pa tudi vrtovi, ki so jih v tej dobi uredili velikaši okolo svojih palač, izpeljani so bili po zahtevah italijanske in francoske renesance. Še danes je tam gori nekaj takih vrtov, katere potomci starih plemenitih rodbin čuvajo kot obiteljsko svetinjo, ter jih zato vedno v istem slogu izdržujejo. Kakor je angleški duh vedno bil slobodoumen, kakor se nikdar ni hotel robski podvreči strogim zakonom klasiške umetnosti, zato se je on mnogo bolj zgodaj kot Francozi otresel tujega oskrbnitva. Uže v 17. stoletju vidimo, kako so se Angleži vzdignili proti vrtovom v slogu renesanskem, zahtevajoč, da se narava ne sme vpogniti pod robske zakone. Narava je sama največa umetnica, ki jo človek ne more nikdar nadkriljevati. Mesto renesanskih vrtov so postavili ondaj kot uzor vrtnarstva „angleški park“.

Angleški park ni nič drugega, nego lepa angleška šuma. Kakor na Angleškem ni uže davnej iglastega drevja, tako ga ne vidimo niti na angleškem parku. Nahajamo tu samo pernato drevje, in v prvi vrsti hrast, potem bukev, javor in beli jasen. Z vedno zelenim perjem raste tu samo božikovina in bršljan, ki malone vsa debla ovija. Drevje raste tu raztreseno, kakor v redki šumi, in pod njim se razgrinja zelena tratina, po kateri se pasejo krotke srne, pa drobnica in goveda. Nikjer tu ni goščav. Pravi angleški park nima ograje, on se polagoma zgubi v brežičkasti okolici, kjer ga okločujejo oranice, ograjene z živim plotom. Angleški park je svoji naravni lepoti gotovo lep ures, ali nikaka umetnina. Pa Angležem se je tako priljubil, da se je uže v 18.

stoletju po vsi zemlji udomačil. V svoji enoličnosti ne podaje on človeku nikakega družega užitka, nego ga ima v navadni šumi. Skozi park se vije samo ena pot, drugih potov in stezā tu ni. Anglež najraje hodi sem in tje po tratini, in vsako umetno razrejevanje drevja bi se mu videlo kot kratenje osebne njegove slobode.

Politične stvari.

Spominek „Turjaškega“ in državni zbor.

Neprijazen sprejem nemških turnarjev, ki so povodom razkritja spominske plošče nemškega pesnika „Turjaškega“ hoteli Ljubljani nakloniti velikonemško demonstracijo, dal je naravno velikonemcem državnega zbora povod, z interpelacijo poskusiti naskok na slovenski narod in pa na vlado in mestni zastop ljubljanski.

Interpelanti Menger, Heilsberg, Pickert, Strache, Derschatta, Kraus, Wenzlitzke, Bos, Pernerstorfer, Fuss, Ausserer, Steinwender, Weitlof in še drugi vprašali so po obširnem, z napadi na Slovence napolnjenem popisu ljubljanskih dogodbe od dne 3. junija t. l. ministra notranjih zadev:

„Po katerih sredstvih namerava seči njegova prevzvišenost gospod minister notranjih zadev v ta namen, da se avstrijskim Nemcem, ki so po omenjenih dogodbah v svojih najžlahnejih čutilih najglobokeje žaljeni, dá zadostenje, dalje, da se nemudoma zopet pridobijo za vzdrževanje miru in reda neizogibna poročila, katera so v resni nevarnosti vsled početja sedanjega ljubljanskega mestnega zastopa?“

Ker interpelanti v teku 12 dni niso prejeli odgovora, ponovili so interpelacijo dne 17. junija; minuli petek, pa je grof Taaffe na omenjeno interpelacijo odgovoril tako-le:

Čast mi je na to interpelacijo sledeče odgovoriti:

Namen, avstrijskemu domoljubu grofu Antonu Auerspergu, odličnemu pesniku Anastaziju Grünu v rojstnem mestu Ljubljani postaviti časten spominek, bil je gotovo hvale vreden, in morebiti da bi bilo stvari bolj primerno, ako bi se bil večji krog deležnikov združil v sklepu, domoljuba, izredno duhovitost, pesnika, ki je svoji domovini kranjski, svojemu rojstnemu mestu Ljubljani v slavo, po njegovi smrti skupno častiti.

Ako se je te misli poprijel in jo izvršil samo nemški „Turnverein“ v Ljubljani in se mu nasproti skoraj dve leti trajajočih priprav od deželne vlade ni stavilo nikakoršnih zaprek, tedaj se v tem ne more uvidevati zla volja vladinih organov, posebno ker se ne more tajiti, da ni bilo s lne potrebe, napravo spominka za politiko, pesnika — uvrstevati v okvir pravnega delokroga telovadnega društva. (Veselost na desni.)

Pa tudi od strani mestnega upravištva ljubljanskega se podvzetju nemškega „Turnvereina“ ni nasprotovalo ter se je stavbenko-uradno dovoljenje za vzi-danje spominka v zidovje križanske hiše podelilo brez oporekanja. (Klic z leve: Saj niso mogli prepovedati). Še le potem, ko je spored slavnosti razkritja od dne 3. junija deželna vlada po zaslišanji mestnega magistrata kot političnega urada prve stopnje z ozirom na postavo o pravici zborovanja z malimi premembami, z ozirom na varnost vtemeljenimi, odobrila s premembo, da se ima vračanje sprevoda od slavnostnega sprevoda v kazinski vrt skrajšati, pričelo se je ono obžaljivo narodno ravnanje, katero je pripeljalo do sklepa ljubljanskega mestnega odbora z dne 1. junija in k neljubim izgre-dom dne 3. junija in slednjih dni.

Potem, ko so najprej nemški deželni časniki vsled vabila od ljubljanskega „Turnvereina“ došlega različnim društvam v znani pretiranosti in z navadnimi frazami (tako je! na desni, — ugovor na levi; poslanec Kindermann: ti hudobni razbijajoči Nemci!) napravo Anastazij Grünovega spomenika v Ljubljani in predstoječo slovesnost kot orjaško delo nemškega duha (klici na levi: gotovo!) kot hvalevreden korak brambe v boju z drugo narodnostjo dežele (čujte! na desni) itd., označili, en slovensko-narodni list v Ljubljani zagnal je v nasprotnem smislu najostrejši glas in se je ta list, čeravno po gosposki zaplenjen, razširil v nižjih krogih slovenskega prebivalstva, katerega se je polastila neka razburjenost, katera ni mogla ostati brez vpliva na nemške kroge.

Pri takih okoliščinah in pod vplivom raščečega narodnega razburjenja zbral se je dne 1. junija mestni odbor ljubljanski, da bi sklepal o vabilu nemškega „Turnvereina“ zaradi vdeležbe pri svečanosti in zaradi sprejetja spominka v varstvo občine.

Sklepi občinskega sveta, spominka ne sprejeti v varstvo, ako bi deželna vlada prošnje občine svečanost prepovedati, ne vslišala — pa bi mestna občina odgovornosti za javni mir in red ne prevzela, ampak da bi deželni vladi skrb za vzdrževanje miru prepustila, brez dvombe zasluži jo obsodbo, ker niso v soglasji s postavno dolžnostjo mest z lastnim statutom, katerim pristaja delovanje političnih uradov prve instance.

Deželni predsednik kranjski je tudi takoj, ko je dobil vednost od teh sklepov z razpisom z dne 2. junija t. l. št. 1374 občini razložil dolžnost, katera ji pripada po postavi in ji je dalje vsled telegrafičnega naročila z dne 2. junija naznanila, da je izrečeno odklonenje odgovornosti po občinskem pravilniku nedopustljivo.

Ob enem je deželni predsednik z nadrobnimi naročili gledé postopanja občinskih organov, s pozvanjem 30 žandarjev v Ljubljano, s primernimi ukazi do sosednih okrajnih glavarstev za slučaj izletov slavnostnih gostov v okolico ljubljansko, konečno s prepovedjo slovesnega uhoda od zunaj prišedših slavnostnih gostov, na kar se pri prvič predloženem in odobrenem sporedu ni oziralo, vse primerne naredbe ukrenil, da bi se motenje slavnosti kolikor moč zabranilo.

Ako se je vklub temu dne 3. junija in slednje dni pripetilo obžalovalno motenje javnega miru in reda v Ljubljani, tedaj se more to smatrati za izrastek prenapetega, po zlobnem hujskanji motenega narodnostnega čutstva, katero konečno hoče v najprostejših, najnaravnejših činih videti hudobno izzivljanje, nikakor pa ne kot nasledek zanemarjenja dolžnosti katerekoli oblasti (oho! na levi), tudi ne pri mestni občini ljubljanski. (Čujte! čujte! na levi.)

Oblastnija v Ljubljani in izrekoma tudi magistrat z županom na čelu kot izvrševalec mestnega odbora je po poročilih mi predloženih, svojo dolžnost nasproti cestnim izgre-dom v najpolnejši meri izpolnil. (Čujte! na desni.)

Njegovemu neumornemu prizadevanju, katero je segalo na vse strani in je bilo hvale vredno podpirano po poveljništvu vojne posadke v Ljubljani je pripisati, da so se cestne demonstracije omejile na nabiranje velikih množin ljudstva in na neredno vpitje in da se ni nikjer pripetilo poškodovanje osebe ali imetja.

Mestna občina pa je Anastazij Grünov spominek dejansko sprejela v svoje varstvo (čujte! na desni, — smeh na levi), ker je takoj po svečanosti odkritja pri njem nastavila redarja za čuvaja (nov smeh na levi in klic: „Turnverein“ ga je plačal), in ko ga je vendar-le pobalinska roka pomazala, takoj dala osnažiti.

Iz dejansko primerne vedenja občinskih organov v Ljubljani v času tamošnjih cestnih izgre-dov se uže